IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 01 IYUN 2026

O‘ZBEKISTONDA AYOLLARNING TA’LIM OLISH VA SOG‘LIQNI SAQLASH SOHASIDAGI HUQUQLARI

Xolmirzayeva Sevara Nazirjon qizi
Qo‘qon davlat universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida ayollarning ta’lim olish, sog‘liqni saqlash va oilaviy munosabatlar sohasidagi huquqlari milliy va xalqaro huquqiy normalar asosida tahlil qilinadi. Shuningdek, ayollar huquqlarini ta’minlash bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar, mavjud muammolar hamda ularni bartaraf etish istiqbollari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: ayollar huquqlari, gender tengligi, ta’lim huquqi, sog‘liqni saqlash huquqi, oilaviy huquqlar, xotin-qizlar, inson huquqlari, O‘zbekiston.

Kirish

Inson huquqlari tizimida ayollar huquqlarining ta’minlanishi demokratik davlat va fuqarolik jamiyatining muhim mezonlaridan biri hisoblanadi. Ayollarning jamiyatdagi o‘rni, ularning siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy hayotdagi ishtiroki mamlakat taraqqiyotining muhim omilidir. O‘zbekiston Respublikasida mustaqillik yillaridan boshlab ayollar huquqlarini himoya qilish va gender tenglikni ta’minlash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etib kelinmoqda.

So‘nggi yillarda ayollarning ta’lim olishi, sog‘liqni saqlash xizmatlaridan foydalanishi hamda oilaviy munosabatlarda teng huquqliligini ta’minlash bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi. Ayniqsa, yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida erkaklar va ayollarning teng huquqliligi alohida mustahkamlandi.

Muhokama va natijalar

Ta’lim olish huquqi insonning asosiy konstitutsiyaviy huquqlaridan biridir. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida har bir shaxsning ta’lim olish huquqi kafolatlangan. Ushbu huquq ayollar va erkaklar uchun teng ravishda taqdim etiladi.

Ayollarning ta’lim olish huquqining xalqaro huquqiy asoslarini quyidagi hujjatlar tashkil etadi:

Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi; Xotin-qizlarga nisbatan kamsitishlarning barcha shakllariga barham berish to‘g‘risidagi Konvensiya (CEDAW); Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to‘g‘risidagi xalqaro pakt;
Bola huquqlari to‘g‘risidagi Konvensiya.

Mazkur xalqaro hujjatlar ayollarning ta’lim olishda erkaklar bilan teng huquqlarga ega ekanligini belgilaydi.

O‘zbekistonda qabul qilingan “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun barcha fuqarolarga jinsi, irqi, millati, tili, dini va boshqa belgilaridan qat’i nazar teng ta’lim olish imkoniyatlarini yaratadi.

So‘nggi yillarda xotin-qizlarning oliy ta’lim bilan qamrov darajasini oshirishga alohida e’tibor qaratildi. Jumladan: davlat grantlari soni kengaytirildi;
ehtiyojmand oilalar qizlari uchun imtiyozlar joriy qilindi; magistratura va doktoranturada tahsil olayotgan xotin-qizlarni qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari yaratildi; ayollar uchun maxsus stipendiyalar ta’sis etildi.

Ta’lim sohasida amalga oshirilayotgan ushbu chora-tadbirlar ayollarning jamiyatdagi mavqeini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Bugungi kunda ayollar nafaqat umumiy o‘rta ta’lim, balki professional va oliy ta’lim tizimida ham faol ishtirok etmoqda. Kasbiy ta’lim tizimi orqali ayollar: zamonaviy kasblarni

egallash; tadbirkorlik faoliyati bilan shug‘ullanish; iqtisodiy mustaqillikka erishish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda.

Oliy ta’lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalarning katta qismini xotin-qizlar tashkil etmoqda. Bu esa mamlakatda gender tenglik siyosatining amaliy natijasi hisoblanadi. Shu bilan birga, qishloq hududlarida yashovchi ayrim qizlarning oliy ta’limga kirish imkoniyatlari hali ham cheklanganligi kuzatiladi. Mazkur muammoni bartaraf etish uchun masofaviy ta’lim, kredit-modul tizimi va ta’lim grantlari tizimi keng joriy etilmoqda.

Shuningdek, sog‘liqni saqlash huquqi insonning ajralmas huquqlaridan biridir. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi har bir shaxsning malakali tibbiy xizmatdan foydalanish huquqini kafolatlaydi.

Ayollar sog‘lig‘ini muhofaza qilish quyidagi yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi: reproduktiv salomatlikni saqlash; onalik va bolalikni himoya qilish; profilaktik tibbiy ko‘riklar; malakali tibbiy yordam; ijtimoiy himoya choralarini ko‘rish. Ayollarning reproduktiv salomatligi masalalari davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Homiladorlik davrida ayollarga bepul tibbiy kuzatuv xizmatlari ko‘rsatiladi.

Shuningdek, perinatal markazlar, skrining markazlari va oilaviy poliklinikalar faoliyati kengaytirilib, zamonaviy tibbiy uskunalar bilan jihozlanmoqda.

Qolaversa, onalik va bolalikni muhofaza qilish davlatning muhim ijtimoiy vazifalaridan biridir. Mehnat qonunchiligiga muvofiq: homilador ayollar uchun qo‘shimcha kafolatlar mavjud; tug‘ruq ta’tili beriladi; yosh bolali ayollar mehnat huquqlari himoya qilinadi; ayollarni noqonuniy ravishda ishdan bo‘shatish taqiqlanadi.

Davlat tomonidan ko‘plab ijtimoiy dasturlar amalga oshirilmoqda. Ushbu dasturlar onalar va bolalarning sog‘lig‘ini mustahkamlashga qaratilgan. Natijada ona va bola o‘limi ko‘rsatkichlarini kamaytirish hamda tibbiy xizmatlar sifatini yaxshilash bo‘yicha sezilarli natijalarga erishilmoqda.

Xulosa

O‘zbekiston Respublikasida ayollarning ta’lim olish, sog‘liqni saqlash va oilaviy munosabatlar sohasidagi huquqlarini ta’minlash bo‘yicha muhim huquqiy va institutsional mexanizmlar yaratilgan.

So‘nggi yillarda amalga oshirilgan islohotlar xotin-qizlarning jamiyatdagi mavqeini mustahkamlash, ularning ijtimoiy faolligini oshirish va huquqlarini samarali himoya qilishga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, mavjud muammolarni bartaraf etish, xalqaro standartlarni milliy qonunchilikka yanada chuqurroq implementatsiya qilish hamda ayollarning huquqiy savodxonligini oshirish dolzarb vazifa bo‘lib qolmoqda. Ayollar huquqlarining to‘liq ta’minlanishi jamiyatning barqaror rivojlanishi va demokratik taraqqiyotining muhim omili hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining Oila kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2024.
3. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ–637-son, 23.09.2020.
4. Saidov A.X. Inson huquqlari nazariyasi. – Toshkent: Adolat, 2019. Rustamboyev M.X. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy huquqi. – Toshkent: TDYU, 2021.
5. Odilqoriyev X.T. Davlat va huquq nazariyasi. – Toshkent: Adolat, 2020.
   Yuldashev A.A. Gender tenglik va xotin-qizlar huquqlarini ta’minlash masalalari. – Toshkent, 2022.
6. Tojiyeva H., Ergasheva D. O‘zbekistonda xotin-qizlarning huquqiy maqomi. – Toshkent, 2021.